

EURIPIDES

BACCHAE

Inhoud

Voorwoord	1
Hypotheseis, samenvatting	2
Opbouw, personages, Kadmos' huis	3
Aandachtspunten taaleigen	4
Chronologisch overzicht	6–7
De tragediedichters en hun stukken	8
Vita Euripidis	9–10
Tekst en aantekeningen	11–76
Vertaling	77–106
Bibliografie	107–11
Afbeeldingen	111–14

Voorwoord

(Bij de 4e editie, RUG 2000/2001)

Deze reader is oorspronkelijk geschreven om propaedeusestudenten, inclusief studenten met een deficiënte vooropleiding, in staat te stellen in drie weken (een 'blokcurcus') goeddeels zelfstandig de gesproken passages van de *Bacchae* te bestuderen, zodat op college relatief weinig aandacht hoefde te worden besteed aan 'grammatica' en er veel tijd overbleef voor interpretatie van de inhoud en achtergronden. De aantekeningen aan de voet van de tekstpagina's verklaren daarom (zeker in het begin van het stuk) welhaast ieder woord en *iterata* worden vaak meer dan eens geglosseerd. Hoewel voor twee-dejaars studenten een deel van de aantekeningen overbodig (zou moeten) zijn, leek de winst van een verkorte redactie niet op te wegen tegen de daarmee gemoeide tijdsinvestering. Bovendien geldt: een woord (correct) opzoeken kost relatief veel tijd, een aantekening overslaan relatief weinig.

Uitgangspunt voor de Griekse tekst was een digitale versie van de nieuwe OCT van Diggle, maar hiervan is vaak afgeweken (veelal ten faveure van handschriftlezingen) en de uiteindelijke recensie staat dan ook waarschijnlijk dicht bij de oude OCT van Murray. Een zeer beknopt kritisch apparaat is opgenomen in de aantekeningen.

De vertaling naast de tekst is van de hand van ondergetekende, met dien verstande dat

veelvuldig en dankbaar gebruik is gemaakt van de vertaling van C. Hupperts en W. Lakwijk in de *Bulkboek*-reeks (Amsterdam 1989; zie ook de aantekening bij vers 1082). Voor Griekse tragedies geldt als voor alle toneelteksten dat zij bedoeld zijn om gesproken en gehoord te worden en dit heeft belangrijke consequenties voor hun 'stijl'. De taal van de tragedie wordt als *mimesis* van gesproken taal gekenmerkt door korte 'information units', een hoge mate van lineariteit, alsmede een hoge frequentie van 'communicatieve' partikels. De vertaling probeert deze kenmerken recht te doen.

Overigens wil de vertaling bewerkstelligen dat studenten, beroofd van de verleiding hun eigen lectuur te 'zekeren' middels een uitgeschreven vertaling, hun tijd en energie besteden aan de bestudering van het Grieks, dat met iedere vertaling tekort wordt gedaan. Het spreekt voor zich dat bij de toetsing met het voorhanden zijn van een vertaling rekening wordt gehouden: wie deze slechts kan reproduceren zonder te begrijpen hoe zij tot stand is gekomen en wat zij *niet* uitdrukt, kan geen voldoende halen.

Tenslotte zij gezegd dat deze syllabus de bestaande wetenschappelijke commentaren op de tekst (Dodds, Seaford, Roux) geenszins kan en wil vervangen. Aanschaf en raadpleging van de commentaar van Dodds wordt verondersteld.

Leiden/Groningen, maart 2001
M.P. Cuypers

Hypotheseis

ΥΠΟΘΕΣΙΣ ΒΑΚΧΩΝ

Διόνυσον οί προσήκοντες ἐν Θήβαις οὐκ ἔφασαν εἶναι θεόν· ὁ δ' αὐτοῖς τιμωρίαν ἐπέστησε τὴν πρέπουσαν. ἔμμανεῖς γὰρ ἐποίησε τὰς Θηβαίων γυναῖκας, ὧν καὶ αἱ Κάδμου θυγατέρες ἀφηγούμεναι τοὺς θιάσους ἤγαγον πρὸς τὸν Κιθαιρῶνα. Κάδμος μὲν οὖν γηραλέος ... (*lacune van ca. 70 letters*) Πενθεὺς δέ, ὁ τῆς Ἀγαυῆς παῖς, παραλαβὼν τὴν βασιλείαν ἐδυσφόρει τοῖς γινόμενοις καὶ τινὰς μὲν τῶν βακχῶν συλλαβῶν ἔδησεν, ἐπ' αὐτὸν δὲ τὸν θεὸν ἄλλους ἀπέστειλεν. οἱ δὲ ἐκόντος αὐτοῦ κυριεύσαντες ἤγαγον πρὸς τὸν Πενθέα, κάκεῖνος ἐκέλευσεν δήσαντας αὐτὸν ἔνδον φυλάττειν, οὐ λέγων μόνον ὅτι θεὸς οὐκ ἔστι Διόνυσος, ἀλλὰ καὶ πράττειν πάντα ὡς κατ' ἀνθρώπου τολμῶν. ὁ δὲ σεισμόν ποιήσας κατέστρεψε τὰ βασίλεια, ἀγαγὼν δὲ εἰς Κιθαιρῶνα ἔπεισε τὸν Πενθέα κατόπτην γενέσθαι τῶν γυναικῶν λαμβάνοντα γυναικὸς ἐσθῆτα. αἱ δὲ αὐτὸν διέσπασαν, τῆς μητρὸς Ἀγαυῆς καταρξαμένης. Κάδμος δὲ τὸ γεγονός καταισθόμενος τὰ διασπασθέντα μέλη συναγαγὼν τελευταῖον τὸ πρόσωπον ἐν ταῖς τῆς τεκούσης ἐφώρασε χερσίν. Διόνυσος δὲ ἐπιφανεῖς ... (*lacune*) μὲν πᾶσι παρήγγειλεν, ἐκάστῳ δὲ ἅ συμβήσεται διεσάφησεν τέργοις ἵνα μὴ λόγοις† ὑπὸ τίνος τῶν ἐκτὸς ὡς ἄνθρωπος καταφρονήθη.

ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΟΥΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ ΥΠΟΘΕΣΙΣ

Διόνυσος ἀποθεωθεὶς μὴ βουλομένου Πενθέως τὰ ὄργια αὐτοῦ ἀναλαμβάνειν εἰς μανίαν ἀγαγὼν τὰς τῆς μητρὸς ἀδελφὰς ἠνάγκασε Πενθέα διασπάσαι. ἡ μυθοποιία κεῖται παρ' Αἰσχύλῳ ἐν Πενθεῖ.

Samenvatting

(uit: A.M. van Erp Taalman Kip, *Bokkenzang: over Griekse tragedies*, Amsterdam 1997, 143-4)

Toen Semele, dochter van Kadmos, zwanger was van Zeus, verlangde ze hem in zijn ware gedaante te zien. Hierop werd ze door de bliksem verzengd, maar Zeus redde haar kind, de toekomstige god Dionysos. Semele's zusters, onder wie Agaue, geloofden niet in Zeus' vaderschap; ze hielden vol dat dit een leugen van Semele was en dat Zeus haar daarvoor had gestraft door haar en haar ongeboren kind te doden. Ook Pentheus, de huidige koning van Thebe, zoon van Agaue en kleinzoon van Kadmos, weigert te geloven dat er een god Dionysos bestaat, terwijl de god op zijn beurt weigert zich bij dit ongeloof neer te leggen. Als het stuk begint heeft hij Semele's zusters en alle andere vrouwen van Thebe als maenaden (bacchanten) de bergen in gejaagd. Zelf verschijnt hij in mensengedaante in de stad (alleen het publiek weet dat hij in werkelijkheid de god is), als de jonge, mooie leider van een schare Dionysosvereersters (het koor). Pentheus is op reis geweest en is zeer verontwaardigd over de situatie die hij bij thuiskomst aantreft. Kadmos en Teiresias trachten tevergeefs hem te overreden de god te erkennen. Een confrontatie met de jonge vreemdeling volgt, maar Pentheus kan niets met hem aanvangen en laat hem gevangenzetten. De vreemdeling bevrijdt zichzelf met groot gemak en laat daarbij allerlei wonderbaarlijke dingen gebeuren. Een bode bericht dat het vredige optreden van de maenaden in de bergen door een kleine provocatie plotseling is omgeslagen in geweldpleging tegen de plaatselijke bevolking. Pentheus slaat het aanbod van de vreemdeling hem te helpen vol wantrouwen af: hij meent de zaak met geweld te kunnen oplossen. Dan is het geduld van de god op. Hij slaat Pentheus met waanzin, laat hem vrouwenkleren aantrekken, leidt hem naar de bergen en geeft hem prijs aan de bacchanten, die hem verscheuren; zijn eigen moeder gaat daarin voor. Ze keert met zijn hoofd in haar armen terug naar huis, in de overtuiging dat ze een jachttrofee draagt. Kadmos brengt haar stap voor stap uit haar waanzin naar de verschrikkelijke werkelijkheid terug. Dionysos verschijnt, nu als god, en geeft instructies voor de toekomst.

Ορβουω

<i>verzen</i>	μέρος	πρόσωπα
1-63	πρόλογος	Διόνυσος
64-169	πάροδος	(Χορός)
170-369	ἐπεισόδιον α'	Τειρεσίας, Κάδμος, Πενθεύς
370-433	στάσιμον α'	(Χορός)
434-518	ἐπεισόδιον β'	θεράπων, Πενθεύς, Διόνυσος
519-575	στάσιμον β'	(Χορός)
576-641	ἐπεισόδιον γ'	Χορός, Διόνυσος
642-861		Πενθεύς, Διόνυσος, ἄγγελος
862-911	στάσιμον γ'	(Χορός)
912-976	ἐπεισόδιον δ'	Διόνυσος, Πενθεύς
977-1023	στάσιμον δ'	(Χορός)
1024-1152	ἐπεισόδιον ε'	ἕτερος ἄγγελος
1153-1167	στάσιμον ε'	(Χορός)
1168-1392	ἔξοδος	Ἄγαυή, Κάδμος, Διόνυσος

Personages

(τὰ τοῦ δράματος πρόσωπα)

Διόνυσος	de god Dionysos, zoon van Zeus en Kadmos' dochter Semele.
χορὸς βακχῶν	koor van Lydische bakchanten, naar Thebe meegebracht door Dionysos.
Τειρεσίας	Teiresias, ziener.
Κάδμος	Kadmos, stichter van Thebe, vader van Agaue, Ino, Autonoë en Semele; grootvader van Pentheus, Dionysos en Aktaion.
Πενθεύς	Pentheus, heerser over Thebe, zoon van Agaue, kleinzoon van Kadmos.
θεράπων	dienaar van Pentheus.
ἄγγελος	bode.
ἕτερος ἄγγελος	tweede bode.
Ἄγαυή	Agaue, dochter van Kadmos, moeder van Pentheus.

Aangenomen dat is geprobeerd iedere rol voor zover mogelijk met dezelfde speler te bezetten, heeft de πρωταγωνίστης (1) Pentheus gespeeld, de δευτεραγωνίστης (2) Dionysos. Wanneer Kadmos in beide scenes waarin hij optreedt door dezelfde speler werd vertolkt, moet hij zijn gespeeld door de τριταγωνίστης (3); dit betekent dat 2 (Dionysos) in de eerste episode Tei-

resias speelde. Speler 3 nam de dienaar en de eerste bode voor zijn rekening. De tweede bode kan door 2 of 3 zijn gespeeld; 1 is minder waarschijnlijk, omdat deze direct daarna als Agaue op moet komen: de vertolker van Agaue is de speler die eerder Pentheus voor zijn rekening nam (*sic*).

Het huis van Kadmos

Europa, dochter van de phoenicische koning Agenor, wordt door Zeus, in de gedaante van een witte stier, geschaakt en naar Kreta gebracht. Vader Agenor stuurt zijn zoon Kadmos uit om Europa te zoeken met de mededeling dat hij zonder haar mag niet naar huis hoeft terug te keren. Op zijn zwerftocht belandt hij bij het orakel van Delphi om raad te vragen. Het orakel zwijgt over Europa, maar meldt dat hij na buitenkomst een koe zal tegenkomen die nog nooit een ploeg heeft getrokken. Hij dient die koe te volgen een stad te bouwen op de plaats waar zij gaat liggen. Als de koe eindelijk gaat liggen doet zij dat vlakbij een bron die bewaakt wordt door een monstrueuze slang, een zoon van de oorlogsgod Ares, die Kadmos' reisgenoten verslindt. Kadmos verslaat vervolgens de draak en haalt zich zo de woede van Ares op de hals. Om hem te verzoenen, zo hoort hij van Athena, dient hij de tanden van de draak in de grond te zaaien. Uit deze tanden groeit een leger van reusachtige strijders – de Γηγενεῖς ('Aardgeborenen') of Σπαρτοί ('Gezaaiden') –, dat zich tegen Kadmos richt. Deze gooit echter een steen in de groep, zodat de Aardgeborenen niet op hem maar op elkaar inslaan. Vijf blijven er uiteindelijk over, met wier hulp Kadmos de stad Thebe bouwt. Ares geeft hem als vrouw Harmonia, geboren uit zijn 'slippertje' met Aphrodite, wier wettige echtgenoot Hephaistos zich wrekt door Harmonia op haar bruiloft een halsketting te geven waarin hij een vloek heeft gesmeed die haar en haar geslacht verdoemt. Kadmos en Harmonia krijgen vier dochters: (1) Autonoë, de moeder van Aktaion; (2) Ino, die trouwt met Athamas; (3) Semele, de moeder van Dionysos; (4) Agaue, die trouwt met een van de vijf overgebleven Aardgeborenen, Echion; hun zoon is Pentheus.

Bouwstenen van de tragedie

Aristoteles, *Poetica* 1452b14vv.

μέρη δὲ τραγωδίας οἷς μὲν ὡς εἶδεσι δεῖ χρῆσθαι πρότερον εἴπομεν, κατὰ δὲ τὸ ποσὸν καὶ εἰς ἃ διαιρεῖται κεχωρισμένα τάδε ἐστίν· πρόλογος ἐπεισόδιον ἔξοδος χορικών, καὶ τούτου τὸ μὲν πάροδος τὸ δὲ στάσιμον, κοινὰ μὲν ἀπάντων ταῦτα, ἴδια δὲ τὰ ἀπὸ τῆς σκηνῆς καὶ κομμοί. ἔστιν δὲ πρόλογος μὲν μέρος ὅλον τραγωδίας τὸ πρὸ χοροῦ παρόδου, ἐπεισόδιον δὲ μέρος ὅλον τραγωδίας τὸ μεταξὺ ὅλων χορικών μελῶν, ἔξοδος δὲ μέρος ὅλον τραγωδίας μεθ' ὃ οὐκ ἔστι χοροῦ μέλος· χορικοῦ δὲ πάροδος μὲν ἡ πρώτη λέξις ὅλη χοροῦ, στάσιμον δὲ μέλος χοροῦ τὸ ἄνευ ἀναπαίστου καὶ τροχαίου, κομμός δὲ θρηῆνος κοινὸς χοροῦ καὶ ἀπὸ σκηνῆς.

Aandachtspunten taaleigen

1 Woordgrensverschijnselen.

a In Griekse poëzie wordt *hiaat*, het botsen van eindklinker en volgende beginklinker strikt vermeden. Volgt een woord beginnend met een klinker op een woord eindigend met een klinker, dan kunnen de volgende verschijnselen optreden:

b *Elisie*. Voor volgende vokaal wordt een korte eindklinker (niet υ) geëlideerd (ἐκθλιψις, 'uitpersing'). Geschreven wordt een apostrofe (', ἀποστροφή); in werkelijkheid werd de betroffen klinker wellicht 'vluchtig' uitgesproken. Begint het tweede woord met een h- (in het schrift: spiritus asper, '), dan wordt de consonant of consonantcluster van het eerste woord, die na elisie in auslaut staat, geaspireerd. Stond op de geëlideerde vokaal het accent, dan schuift dit naar de voorafgaande syllabe (en is altijd accuut), behalve bij preposities en conjuncties, waar het wegvallt. Nooit geëlideerd worden de slotvokalen van τί/τι, τό/τά, ὅτι, πρό, περί, en ἄχρι/μέχρι.

ἐπὶ ἐμοί > ἐπ' ἐμοί

δεινὰ ἔδρασας > δειν' ἔδρασας

ἀπὸ οὗ > ἀφ' οὗ

νύκτα ὄλην > νύχθ' ὄλην

maar: περὶ Ἀθῆνᾶς, πρὸ οἴκου

c *Prodelisie* (ἀφαίρεσις). In poëzie wordt soms een korte vokaal aan het *begin* van een woord geëlideerd na een woord dat eindigt op een lange klinker of tweeklank. In plaats van de geëlideerde klinker verschijnt een apostrofe:

μὴ ἴπιχωρεῖν < μὴ ἐπιχωρεῖν

ὄτου ἴφάνη < ὄτου ἐφάνη.

d *Paragogische v* (ν ἐφελευστικόν). Achter enkele uitgangen op -ε en -ι kan om hiaat te vermijden een slot-v worden toegevoegd. Bijv.:

ἀνδράσιυ ἐδιώκοντο *versus* ἀνδράσι διώκοντο
ἔλυεν ἄνδρας *versus* ἔλυε γυναῖκας.

e *Krasis*. Een vokaal aan het begin van een woord smelt soms samen met de eindvokaal van een voorafgaand woord dat er syntactisch sterk mee verbonden is (zoals lidwoord + naamwoord); men noemt dit verschijnsel *krasis* (κρᾶσις, 'vermenging'). Op *krasis*vokalen (die niet altijd aan de 'normale' contractieregels gehoorzamen) wordt de *spiritus* geschreven die op de beginvokaal van het tweede woord zou hebben gestaan; men noemt deze 'pseudo-spiritus' *koronis* (κορωνίς). *Krasis*vormen krijgt steeds het accent van het tweede woord. Bijvoorbeeld:

τὸ ὄνομα > τοῦνομα

τὰ ἄλλα > τᾶλλα

καὶ εἶτα > κᾶτα

τὸ αὐτό > τᾶυτό (niet *τωυτό).

2 Vormleer

a Vaak vindt men in de tragedie -σσ- waar in Attisch proza -ττ- staat. Bijvoorbeeld: κρείσσονα = κρείττονα, πράσσειν = πράττειν.

b Dativus pluralis van de α- en ο- stammen. Naast de uitgangen -αις en -οις vindt men ook de (poëtische) uitgangen -αιοι(ν) en -οιοι(ν). Bijvoorbeeld: ἄστοῖσι = ἄστοῖς; πλασταῖσι βακχεῖαισι = πλασταῖς βακχεῖαις.

c Bij het frequente substantivum ἡ χεῖρ, χειρ-ός worden ook vormen met een stam χερ- gebruikt: χερός, χερί, χερῶν.

d Pronomen personale. Voor de *derde* persoon enkelvoud en meervoud vindt men als accusativusvorm νιν; dit staat voor αὐτόν, αὐτήν, αὐτούς of αὐτάς. Het pronomen personale

van de *eerste* persoon heeft dualisvormen $\nu\tilde{\omega}$ ('wij twee', N en A) en $\nu\tilde{\omega}\nu$ (G en D).

- e Pronomen demonstrativum. Naast $\acute{\epsilon}\kappa\epsilon\tilde{\iota}\nu\omicron\varsigma$ vindt men $\kappa\epsilon\tilde{\iota}\nu\omicron\varsigma$.
- f Pronomen indefinitum. dativus sg. $\tau\omega$ = $\tau\omega\tilde{\iota}$, genitivus sg. $\tau\omicron\upsilon$ = $\tau\iota\nu\acute{\omicron}\varsigma$ (ook: relativum indefinitum $\acute{\omicron}\tau\omicron\upsilon$, $\acute{\omicron}\tau\omega$).
- g Pronomen reflexivum. Vaker dan $\acute{\epsilon}\alpha\upsilon\tau\acute{\omicron}\nu$, $\sigma\epsilon\alpha\upsilon\tau\acute{\omicron}\nu$ vindt men gecontraheerd $\acute{\alpha}\upsilon\tau\acute{\omicron}\nu$, $\sigma\alpha\upsilon\tau\acute{\omicron}\nu$.
- h De tweede persoon singularis van het medium gaat in vijfde-eeuws Attisch uit op $-\eta$. De vormen op $-\epsilon\iota$ die in de meeste (school-) grammatica's als 'regelmatig' worden gepresenteerd, verschijnen pas in de vierde eeuw in teksten. Bijvoorbeeld: $\lambda\acute{\upsilon}\eta$ = $\lambda\acute{\upsilon}\epsilon\iota$ = 2sg. ind. I praes. medii bij $\lambda\acute{\upsilon}\omega$; en $\acute{\epsilon}\sigma\eta$ = $\acute{\epsilon}\sigma\epsilon\iota$ = 2sg. ind. van fut. med. $\acute{\epsilon}\sigma\omicron\mu\alpha\iota$ bij $\acute{\epsilon}\iota\mu\acute{\iota}$.
- i Voor de eerste persoon pluralis van het medium vindt men naast $-\mu\epsilon\theta\alpha$ ook $-\mu\epsilon\sigma\theta\alpha$. Bijvoorbeeld: $\acute{\alpha}\rho\chi\acute{\omicron}\mu\epsilon\sigma\theta\alpha$ = $\acute{\alpha}\rho\chi\acute{\omicron}\mu\epsilon\theta\alpha$.
- j Bij enkele preposities worden verschillende (dialect)vormen door elkaar gebruikt: $\xi\upsilon\nu$ naast $\acute{\omicron}\nu$, $\acute{\epsilon}\iota\varsigma$ naast $\acute{\epsilon}\varsigma$. Het gaat hier om prosodische varianten: de dichter kiest niet-standaardvormen wanneer hij deze goed kan gebruiken om zijn vers 'rond' te krijgen (hetzelfde geldt natuurlijk voor de vormen onder b, c, e en i).

3 *Syntaxis en 'discourse'*

- a Een bevredigend overzicht van de verschillen tussen de tragedie en Attisch proza op dit niveau valt in kort bestek eigenlijk niet te geven. Het onderstaande is niet meer dan een poging om een aantal verschijnselen die men in inleidingen over poëtisch taaleigen pleegt tegen te komen in kontekst te plaatsen.
- b De tragedie biedt *mimesis* van gesproken taal: tragedies zijn geconcipieerd om gesproken en gehoord te worden. Toch bevatten zij zeker geen gewone spreektaal; men zou de taal van de tragedie (net als die van Homerus) kunnen typeren als 'special speech'.
- c Kenmerkend zijn korte 'information units' (ook wel 'intonation units') die in hoge mate

samenvallen met de ritmische eenheden van het (gesproken) vers (volledige verzen, vershelften, clausulae). De informatieverstrekking verloopt in hoge mate 'lineair' en 'parataktisch' (in de discourse-linguïstiek spreekt men van 'additieve stijl').

- d Verschijnselen als (syntactische) 'prolepsis' (het vooraan in de 'clause' plaatsen van de 'topic' van de mededeling), chiasme ('kruisstelling') en anacolouth (een zin die 'ontspoor't', d.w.z. anders verder gaat dan men op grond van het begin zou verwachten) zijn niet zozeer *stijlmiddelen* als wel verschijnselen die in spreektaal nagenoeg als vanzelfsprekend worden geproduceerd.
- e De taal van de tragedie is in vele opzichten minder expliciet dan die van het proza ('dichterlijke vaagheid'):
  - i. *Lidwoorden* worden nogal eens niet gebruikt waar men ze in proza wel zou verwachten. Hetzelfde geldt voor *preposities*, die vooral bij separatieve uitdrukkingen en richtingsbepalingen regelmatig niet worden uitgedrukt. Soms vindt men ook een *verbum simplex* (niet-samengesteld werkwoord) in een gebruikswijze waarvoor in proza een bepaald compositum zou zijn ingezet (*simplex pro composito*: bijv. $\beta\acute{\alpha}\lambda\lambda\omega$ voor *neerwerpen*, in proza gewoonlijk uitgedrukt met $\kappa\alpha\tau\alpha\beta\acute{\alpha}\lambda\lambda\omega$; dat deze specifieke interpretatie van $\beta\acute{\alpha}\lambda\lambda\omega$ gevraagd wordt, maakt de kontekst duidelijk). Daarnaast staan complementen bij werkwoorden soms in *andere naamvallen* dan men verwacht.
  - ii. In het verlengde liggen bijvoorbeeld het gebruik van dichterlijk meervoud, *abstractum pro concreto* (zeer vaak in Euripides), perifrasede (*met snelle voet* = *snel*), metonymie (*Bergkamp trof het aluminium*), metafoor en hendiadyoin.
- f De term *anastrophe* ($\acute{\alpha}\nu\alpha\sigma\tau\rho\phi\acute{\eta}$) is alleen te gebruiken voor die gevallen waarin een prepositie achter zijn complement staat (niet voor alle gevallen van 'ongebruikelijke zinsvolgorde'). In dergelijke constructies krijgt de prepositie een 'teruggetrokken accent': $\phi\acute{\iota}\lambda\omicron\upsilon\ \mu\acute{\epsilon}\tau\alpha$ maar $\mu\epsilon\tau\acute{\alpha}\ \phi\iota\lambda\omicron\upsilon\varsigma$; en $\tau\acute{\alpha}\upsilon\tau\eta\varsigma\ \acute{\epsilon}\pi\iota$ maar $\acute{\epsilon}\pi\iota\ \tau\acute{\alpha}\upsilon\tau\eta\varsigma$.

Chronologisch overzicht

- 594/593 Wetten van Solon.
561 Peisistratos aan de macht.
540 Geboorte Phrynichos.
- 536/532 Eerste tragedie-*agon* op de 'Grote Dionysiën,' gewonnen door Thespis.
525 Geboorte Aischylos.
510 Einde regering Pisistratiden.
- 509/7 Hervormingen van Kleisthenes ('begin van de democratie'). Indeling van de burgers in phylen (op zuiver geografische grondslag) en demen. Het bestuur van de Atheense staat bestaat voortaan uit 9 archonten (uit de vermogenden), de Raad van 500 (*boulè*) en de Volksvergadering (*ekklesia*). Instelling van jury-rechtspraak (*areopagos*) en van het ostracisme (voor het eerst toegepast in 488). De legerleiding komt in handen van 10 strategen.
- 508/507 Eerste *agon* dithyrambe-koor, gewonnen door Hypodikos van Chalkis.
- 502/501 Instelling van het choregen-systeem.
500 Opvoeringen van drama in het heiligdom van Dionysos. Invoering van het satyrspel bij de Dionysia (Pratinas). Geboorte Perikles, Anaxagoras.
496 Geboorte Sophokles.
493 Themistokles voor het eerst archont.
Geboorte Empedokles.
- 492-479 Perzische Oorlogen. Opkomst van Athene als grootmacht. Politieke leiders zijn Miltiades en (met name) Themistokles.
492 De 1e Perzische expeditie o.l.v. Mardonios leidt schipbreuk bij Athos.
490 De 2e Perzische expeditie o.l.v. Datis wordt bij Marathon verslagen. Tot de strijdenden behoort ook Aeschylus.
488 Eerste toepassing van het ostracisme.
- 487/486 Eerste komedie-*agon*, gewonnen door Chionides.
485 Geboorte Protagoras
484 Geboorte Euripides, Kratinos, Herodotus. Eerste overwinning Aischylos.
483 Themistokles geeft opdracht tot het bouwen van een vloot en legt daarmee de basis voor een Atheense hegemonie op zee.
480 Derde Perzische expeditie o.l.v. Xerxes en Mardonios: slag bij Thermopylae (Leonidas); slag bij Salamis (Themistokles).
479 Perzen verslagen bij Plataeae (Pausanias) en Mykale (vloot).
- 479-446 Overwicht van Athene. Cruciaal was de oprichting van de Delisch-Attische Zeebond, in opzet een defensief verbond tegen de Perzen, maar al snel uitgegroeid tot een Atheens 'imperium,' ook gericht tegen Sparta en Korinthe. Belangrijkste leiders: Themistokles, Kimon, Ephialtes, Perikles. Onder Ephialtes werd een aantal belangrijke democratische hervormingen doorgevoerd: het mandaat van de *areopagos*, die voordien ook politieke macht had, werd beperkt tot de rechtspraak. De *boulè* werd het belangrijkste machtsorgaan. Openbare ambten werden nu betaald.
- 477 Oprichting Delisch-Attische Zeebond.
472 Aischylos *Persae*.
471 Opvoering van de *Persae* aan het hof van Hieron op Sicilië, de vroegst bekende heropvoering van een tragedie.
470 Themistokles verbannen. Dood Phrynichos.
469 Geboorte Sokrates.
ca. 468 Eerste optreden en overwinning van Sophokles. Invoering van de derde toneelspeler (door Sophokles?). Aischylos *Hiketides*, [Aischylos?] *Prometheus*.
467 Aischylos *Septem contra Thebas*.
465 Klassieke orchestra aangelegd in het heiligdom van Dionysos.
461 Verbanning Kimon.
ca. 460 Anaxagoras komt naar Athene.
458 Aischylos *Oresteia* (*Agamemnon*, *Choephoroi*, *Eumenides*).
456 Dood Aischylos (op Sicilië).
455 Geboorte Eupolis, Thucydides. Eerste opvoering van Euripides (*Peliades*, 3e prijs).
454 Overbrenging van de 'kas' van de Delisch-Attische Zeebond naar Athene.
451 Wapenstilstand met Sparta.
450 Geboorte Aristophanes.
ca. 449 1e *agon* (tragedie)toneelspelers.
449 Slag bij Salamis. Perikles sluit vrede met Perzië, dat belooft de Griekse kuststeden in Klein-Azië met rust te laten.
446 Vrede met Sparta (Perikles): Athene laat Sparta de hegemonie over het land; zelf beheerst het de zee; de bondgenootschappen van beide mogendheden blijven onaangetast.
- 446-431 Vredestijdperk, bloeitijd van Athene onder Perikles, die jaarlijks als strateeg wordt herkozen. Tragedie: Aischylos, Sophokles, Euripides. Komedie: Aristophanes. Op de Akropolis: Parthenon, Propylaeën, Erechtheion, tempel van Athena Nike. Beeldende kunst: Pheidias en Polykleitos. Filosofie: Anaxagoras (500-428), Herakleitos (ca. 500), Parmenides (ca. 450), Empedokles (493-433), Sokrates (469-399), sofisten. Historiografie: Herodotos (484-420), Thucydides (455-399), Xenophon (428-354).
445 geboorte Agathon.
ca. 442 Sophokles *A iax*, *Trachiniai*, *Hellenotamias*, *Antigone*.
441 1e overwinning van Euripides.
441-439 Sophokles strateeg met Perikles.
438 Euripides *Alkestis*.
432 Uitvaardiging van een nieuwe wet tegen ἀσεβεία.
431-404 Peloponnesische Oorlog (Sparta ageert tegen

- het militaire, Korinthe tegen het economische overwicht van Athene).
- 431 Euripides *Medea* (vroegst bekende stuk met een *deus ex machina*)
- 429 'Pest' in Athene; dood van Perikles. Er is hierna geen 'dominante' leider meer en geen vaste lijn in de Atheense politiek. Leiders van de volksvergadering zijn Nikias (vredegezind) en Kleon (oorlogsgezind).
- 429-425 Sophokles *Oedipus Rex*.
- ca. 428 1e opvoering van Aristophanes.
- 428 Sophokles strateeg, Euripides *Hippolytus*. Geboorte Xenophon, Plato. Dood Anaxagoras.
- 425 spectaculaire overwinning van de Atheners bij Sphakteria aan de West-kust van Meseenië, waarbij ca. 120 Spartiaten gevangen worden genomen. Een vrede is mogelijk, maar wordt verhinderd door Kleon.
- 425 Aristophanes *Acharnenses*; overwinning van de Atheners bij Sphakteria.
- ca. 424 Euripides *Andromache, Hecuba*.
- 424 Nederlaag van de Atheners bij Delium in Boiotië. Aristophanes *Equites*.
- 423 Aristophanes *Nubes*.
- 422 Nederlaag van de Atheners bij Amphipolis, waarbij ook Kleon sneuvelt. Aristophanes *Vespae*.
- 421-413 Vrede van Nikias.
- ca. 420 Sophokles *Electra*.
- 420 Dood Kratinos.
- 418 Aristophanes *Nubes* (2e versie).
- voor 415 Euripides *Heracles*.
- 415-413 Atheense expeditie tegen de Siciliaanse stad Syrakuse onder leiding van Nikias, Lamachos en Alkibiades. Alkibiades wordt aangeklaagd wegens *asebeia* (Hermokopidenproces). Het Atheense leger wordt op Sicilië verslagen. Lamachos, Nikias en Demosthenes sneuvelen.
- 415 Euripides, *Troiades*.
- 414 Euripides *Iphigenia in Tauris, Ion*. Aristophanes *Aves*.
- 413 Hervatting van de Peloponnesische Oorlog. Sophokles lid van het college van *probouloi*. Aristophanes *Pax*. Euripides *Electra*.
- 412 Alkibiades wijkt uit naar Sparta en tenslotte naar Perzië. Euripides *Helena, Cyclops*.
- 411 Oligarchische revolutie van de Vierhonderd; Alkibiades teruggeroepen. Aristophanes *Lysistrata, Thesmophoriazusaë*.
- 411-408 Euripides *Phoenissae*.
- 410 Herstel democratie. Dood Eupolis, Protagoras.
- 409 Sophokles *Philoktetes*.
- 408 Euripides *Orestes*; vertrek naar het hof van Archelaos in Pella (Macedonië).
- 407 Alkibiades opnieuw verbannen.
- 406 Athene behaalt zijn laatste belangrijke (vloot)overwinning bij de Arginusen. Dood van Euripides (in Pella) en Sophokles (in Athene).
- 405 Beslissende nederlaag van de Atheense vloot tegen de Spartanen onder Lysander bij Aigospotamoi. Euripides *Bacchae, Iphigenia in Aulis* (postuum). Aristophanes *Ranae*.
- 404 Capitulatie Athene (Themamenes). Delisch-Attische Zeebond wordt ontbonden, Athene levert zijn vloot in en de muren van Athene naar de Piraeus worden afgebroken.
- 404-371 Wankele hegemonie van Sparta. Groeiende politieke invloed van Perzië.
- 404/403 Oligarchisch bewind van de Dertig.
- 403 Herstel van de democratie (Thrasyboulos). Instelling van vergoedingen voor bezoek aan de volksvergadering en het theater.
- 401 Sophokles *Oedipus Coloneus* (postuum, geregisseerd door zijn zoon).
- 399 Proces en terechtstelling van Sokrates. Dood Agathon.
- 395-386 Korinthische Oorlog van Athene, Thebe en Perzië tegen Sparta, eindigend met de vrede van Antalkidas (386): de Grieken in Azië vallen voortaan onder Perzië, de staten in Griekenland zijn alle vrij en autonoom ('pacten' worden opgeheven), Sparta houdt toezicht op de naleving van de bepalingen. Al spoedig verzet door Athene en Thebe (zie 377, 371).
- 393 Aristophanes *Ecclesiazusaë*.
- 388 Aristophanes *Plutus*.
- 386 Heropvoering van oude tragedies buiten competitie.
- 385 Dood Aristophanes.
- 377 Oprichting Tweede Attische Zeebond.
- 371 Thebe verslaat de Spartanen bij Leuktra.
- 371-362 hegemonie van Thebe en haar bondgenoten (Boeotische Bond), gebonden aan de persoon van Epameinondas.
- 362 Slag bij Mantinea; Thebe wint, maar Epameinondas sneuvelt en daarmee vervalt de macht van Thebe.
- 359-336 regeringsperiode van Philippos II; opkomst van Macedonië als grootmacht.
- 341 Heropvoering oude tragedies in competitie.
- 339 Heropvoering oude komedies buiten competitie.
- 336 Philippos brengt Athene onder zijn gezag. Hij wordt opgevolgd door zijn zoon Alexander.
- 323 Dood van Alexander. Zijn generaals (de *diadochoi*, opvolgers) verdelen het rijk. Nieuwe culturele centra zijn, naast de Macedonische hoofdstad Pella (Antigoniden), Alexandrië (Ptolemaeën), Antiochië (Seleuciden) en Pergamum (Attaliden).
- 315 Einde van het choregen-systeem; organisatie van drama door een agonothes.
- 311 Heropvoering oude komedies in competitie.
- 120 Laatste opvoering komedies.
- ? Laatste opvoering tragedies.

De dichters en hun stukken

Aeschylus (A.)	<i>A(g).</i>	<i>Agamemnon</i>	Ἄγαμέμνων	
	<i>Ch(o).</i>	<i>Choephoroi</i>	Χοηφόροι	
	<i>Eu(m).</i>	<i>Eumenides</i>	Εὐμενίδες	
	<i>Pe(rs).</i>	<i>Persae</i>	Πέρσαι	
	<i>Pr. (of PV)</i>	<i>Prometheus Vincetus</i>	Προμηθεὺς δεσμώτης	
	<i>Supp(l.)</i>	<i>Supplices</i>	Ἰκέτιδες	
	<i>Th. (of Sept.)</i>	<i>Septem contra Thebas</i>	Ἑπτα ἐπὶ Θήβας	(7 stukken)
Sophocles (S.)	<i>Aj. (of Ai.)</i>	<i>Ajax</i>	Αἴας	
	<i>Ant.</i>	<i>Antigone</i>	Ἄντιγόνη	
	<i>El.</i>	<i>Electra</i>	Ἡλέκτρα	
	<i>OC</i>	<i>Oedipus Coloneus</i>	Οἰδίπους τύραννος	
	<i>OT (of OR)</i>	<i>Oedipus Tyrannus / Rex</i>	Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῶν	
	<i>Ph.</i>	<i>Philoctetes</i>	Φιλοκτήτης	
	<i>Tr(ach.)</i>	<i>Trachiniai</i>	Τραχίνια	(7 stukken)
Euripides (E.)	<i>Alc.</i>	<i>Alcestis</i>	Ἄλκηστις	
	<i>Andr.</i>	<i>Andromache</i>	Ἄνδρομάχη	
	<i>Ba(cch.)</i>	<i>Bacchae</i>	Βάκχαι	
	<i>Cyc(l.)</i>	<i>Cyclops</i>	Κύκλωψ	
	<i>El.</i>	<i>Electra</i>	Ἡλέκτρα	
	<i>HF</i>	<i>Hercules furens</i>	Ἡρακλῆς (μαινόμενος)	
	<i>Hec.</i>	<i>Hecuba</i>	Ἡκάβη	
	<i>Hel.</i>	<i>Helena</i>	Ἑλένη	
	<i>Heracl.</i>	<i>Heraclidae</i>	Ἡρακλεῖδαι	
	<i>Hipp.</i>	<i>Hippolytus</i>	Ἴππόλυτος	
	<i>IA</i>	<i>Iphigenia Aulidensis</i>	Ἴφιγένεια ἡ ἐν Αὐλίδι	
	<i>IT</i>	<i>Iphigenia Taurica</i>	Ἴφιγένεια ἡ ἐν Ταύροις	
	<i>Ion</i>	<i>Ion</i>	Ἴων	
	<i>Med.</i>	<i>Medea</i>	Μήδεια	
	<i>Or.</i>	<i>Orestes</i>	Ὀρέστης	
	<i>Ph(oen.)</i>	<i>Phoenissae</i>	Φοινῖσαι	
	<i>Rh.</i>	<i>Rhesus (onecht)</i>	Ῥῆσος	
<i>Supp(l.)</i>	<i>Supplices</i>	Ἰκέτιδες		
<i>Tr(o.)</i>	<i>Troades</i>	Τρώαδες	(18 stukken + 1)	
Aristophanes (Ar.)	<i>Ach.</i>	<i>Acharnenses</i>	Ἀχαρνεῖς	
	<i>Av.</i>	<i>Aves</i>	Ὀρνίθες	
	<i>Ec(cl.)</i>	<i>Ecclesiazusae</i>	Ἐκκλησιάζουσαι	
	<i>Eq.</i>	<i>Equites</i>	Ἴππεῖς	
	<i>Lys.</i>	<i>Lysistrata</i>	Λυσιστράτη	
	<i>Nu.</i>	<i>Nubes</i>	Νέφελαι	
	<i>Pax</i>	<i>Pax</i>	Εἰρήνη	
	<i>Pl.</i>	<i>Plutus</i>	Πλοῦτος	
	<i>Ra(n.)</i>	<i>Ranae</i>	Βάτραχοι	
	<i>Th(esm.)</i>	<i>Thesmophoriazusae</i>	Θεσμοφοριάζουσαι	
	<i>V(esp.)</i>	<i>Vespae</i>	Σφήκες	

Voor alle vier: *fr./Fr./F* *fragmenta*

ΒΙΟΣ ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ

1 Εὐριπίδης ὁ ποιητὴς υἱὸς ἐγένετο Μνησαρχίδου καπήλου καὶ Κλειτοῦς λαχανοπώλιδος, Ἀθηναῖος. ἐγεννήθη δὲ ἐν Σαλαμίῃ ἐπὶ Καλλίου ἄρχοντος κατὰ τὴν <οε> Ὀλυμπιάδα ὅτε ἐναυμάχησαν τοῖς Πέρσας οἱ Ἕλληνες.

2 Ἦσκει δὲ κατ' ἀρχὰς μὲν παγκράτιον, ἢ πυγμὴν, τοῦ πατρὸς αὐτοῦ χρησὸν λαβόντος ὅτι στεφανηφόρος ἀγῶνας νικήσει, καὶ φασιν αὐτὸν Ἀθήνησι νικήσαι· ἀναγνοὺς δὲ ἐπὶ τραγωδίαν ἐτράπη καὶ πολλὰ προσεξεῦρε, προλόγους φυσιολογίας ῥητορείας ἀναγνωρισμοὺς, ὡς δὴ ἀκουστὴς γενόμενος Ἀναξαγόρου καὶ Προδίκου καὶ Πρωταγόρου. δοκεῖ <δε> αὐτῷ καὶ Σωκράτης ὁ φιλόσοφος [καὶ Μνησίλοχος] συμπεποικέναι τινά, ὡς φησι Τηλεκλείδης (fr. 39. 40). Μνησίλοχος δὲ ἐκεῖνος φρύνγει τι δράμα καινὸν Εὐριπίδου καὶ Σωκράτης τὰ φρύνγαν ὑποτίθησιν. οἱ δὲ τὰ μέλη αὐτῷ φασὶ Κηφισοφῶντα ποιεῖν, ἢ Τιμοκράτην Ἀργεῖον. φασὶ δὲ αὐτὸν καὶ ζωγράφον γενέσθαι καὶ δεῖκνυσθαι αὐτοῦ πινάκια ἐν Μεγάροις· γενέσθαι δὲ αὐτὸν καὶ πυρφόρον τοῦ Ζωστηρίου Ἀπόλλωνος, γεννηθῆναι δὲ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ <ἦ> καὶ Ἑλλάνικον, ἐν ἣ ἐνίκων τὴν περὶ Σαλαμίνα ναυμαχίαν οἱ Ἕλληνες, ἄρξασθαι δὲ ἀγωνίζεσθαι γενόμενον ἐτῶν <κ>. μετέστη δὲ ἐν Μαγνησίᾳ καὶ προξενία ἐτιμήθη καὶ ἀτελείᾳ. ἐκείθεν δὲ εἰς Μακεδονίαν παρὰ Ἀρχέλαον γενόμενος διέτριψε καὶ χαριζόμενος αὐτῷ δράμα ὁμωνύμως ἔγραψε καὶ μάλα ἔπραττε παρ' αὐτῷ, ὅτε καὶ ἐπὶ τῶν διοικήσεων ἐγένετο. ἐλέγετο δὲ καὶ βαθὺν πώγωνα θρέψαι καὶ ἐπὶ τῆς ὄψεως φακοὺς ἐσχηκέναι. γυναῖκα δὲ γῆμαι πρῶτην Μελιτώ, δευτέραν δὲ Χοιρίλην. καὶ υἱοὺς κατέλιπε τρεῖς, Μνησαρχίδην μὲν πρεσβύτατον ἔμπορον, δευτέρον δὲ Μνησίλοχον ὑποκριτὴν, νεώτατον δὲ Εὐριπίδην, ὃς ἐδίδαξε τοῦ πατρὸς ἕνια δράματα. ἤρξατο δὲ διδάσκειν ἐπὶ Καλλίου ἄρχοντος Ὀλυμπιάδος <πα> ἔτει <α>, πρῶτον δὲ ἐδίδαξε τὰς Πελιάδας, ὅτε καὶ τρίτος ἐγένετο. τὰ πάντα δ' ἦν αὐτοῦ δράματα <ρβ>, σῶζεται δὲ <οη>. τούτων νοθεύεται τρία, Τέννης Ῥαδάμανθυς Πειρίθους. ἐτελεύτησε δὲ, ὡς φησι Φιλόχορος, ὑπὲρ τὰ <ο> ἔτη γεροντῶς, ὡς δὲ Ἐρατοσθένης, <οε> καὶ ἐτάφη ἐν Μακεδονίᾳ· κενοτάφιον δὲ αὐτοῦ [ἐν] Ἀθήνησιν ἐγένετο καὶ ἐπίγραμμα ἐπεγέγραπτο Θουκυδίδου τοῦ ιστοριογράφου ποιήσαντος, ἢ Τιμοθέου τοῦ μελοποιῦ· μνῆμα μὲν Ἑλλάς ἅπασ' Εὐριπίδου, ὅστέα δ' ἴσχει γῆ Μακεδῶν, ἥπερ δέξατο τέρμα βίου. πατρὶς δ' Ἑλλάδος Ἑλλάς, Ἀθηναί· πλεῖστα δὲ Μούσας τέρψας ἐκ πολλῶν καὶ τὸν ἔπαινον ἔχει. φασὶ δὲ [καὶ] κεραυνωθῆναι ἀμφοτέρω μνημεῖα. λέγουσι δὲ καὶ

Σοφοκλέα ἀκούσαντα ὅτι ἐτελεύτησεν, αὐτὸν μὲν ἱματίῳ φαιῶ προελθεῖν, τὸν δὲ χορὸν καὶ τοὺς ὑποκριτὰς ἀστεφανώτους εἰσαγαγεῖν ἐν τῷ προαγῶνι καὶ δακρῦσαι τὸν δῆμον.

3 Εὐριπίδης Μνησαρχίδου Ἀθηναῖος. τοῦτον οἱ τῆς ἀρχαίας κωμωδίας ποιηταὶ ὡς λαχανοπώλιδος υἱὸν κωμωδοῦσι. γενέσθαι δὲ κατ' ἀρχὰς μὲν αὐτὸν φασὶ ζωγράφον, σχολάσαντα δὲ Ἀρχελάῳ τῷ φυσικῷ καὶ Ἀναξαγόρᾳ ἐπὶ τραγωδίαν ὀρμησαί. ὅθεν καὶ πλέον τι φρονήσας εἰκότως περιστάτο τῶν πολλῶν, οὐδεμίαν φιλοτιμίαν περὶ τὰ θεάτρα ποιούμενος. διὸ τοσοῦτον αὐτὸν ἐβλαπτε τοῦτο ὅσον ὠφέλει τὸν Σοφοκλέα. ἐπέκειντο δὲ καὶ οἱ κωμικοὶ φθόνῳ αὐτὸν διασύροντες. ὑπεριδῶν δὲ πάντα εἰς Μακεδονίαν ἀπῆρε πρὸς Ἀρχέλαον τὸν βασιλέα κάνταῦθα ὀψιαίτερον ἀναλύων ὑπὸ βασιλικῶν ἐφθάρη κυνῶν. ἤρξατο δὲ διδάσκειν κατὰ τὴν <πα> Ὀλυμπιάδα ἐπὶ ἄρχοντος Καλλίου. πλάσματι δὲ μέσῳ χρῆσάμενος περιέγρονε τῇ ἔρμηνείᾳ ἄκρως εἰς ἀμφοτέρων χρώμενος ταῖς ἐπιχειρήσεσι. καὶ τοῖς μέλεσιν ἔστιν ἀμίμητος παραγκωνιζόμενος τοὺς μελοποιούς σχεδὸν πάντας, ἐν δὲ τοῖς ἀμοιβαίοις περισσὸς καὶ φορτικὸς καὶ ἐν τοῖς προλόγοις δὲ ὀχληρὸς, ῥητορικώτατος δὲ τῇ κατασκευῇ καὶ ποικίλος τῇ φράσει καὶ ἱκανὸς ἀνασκευάσαι τὰ εἰρημένα. τὰ πάντα δὲ ἦν αὐτοῦ δράματα <ρβ>, σῶζεται δὲ αὐτοῦ δράματα <ξζ> καὶ <γ> πρὸς τούτοις τὰ ἀντιλεγόμενα, σατυρικά δὲ <η>, ἀντιλέγεται δὲ καὶ τούτων τὸ <α>. νίκας δὲ ἔσχε <ε>.

4 ἐτελεύτησε δὲ τὸν τρόπον τοῦτον. ἐν τῇ Μακεδονίᾳ κώμη ἐστὶ καλουμένη Θρακῶν διὰ τό ποτε καταρκέναι ἐνταῦθα Θρακῆς. ἐν ταύτῃ ποτὲ τοῦ Ἀρχελάου Μολοττικῆ κύων ἦλθεν ἀποπλανηθεῖσα. ταύτην Θρακῆς, ὡς ἔθος, θύσαντες ἔφαγον. καὶ δὴ ὁ Ἀρχελάος ἐζημίωσεν αὐτοὺς ταλάντων. ἐπεὶ οὖν οὐκ εἶχον, Εὐριπίδου ἐδεήθησαν ἀπολύσεως τυχεῖν δεηθέντος τοῦ βασιλέως. χρόνῳ δὲ ὕστερον Εὐριπίδης ἐν ἄλσει τινὶ πρὸ τῆς πόλεως ἠρέμει, Ἀρχελάου δὲ ἐπὶ κυνηγέσιον ἐξεληθόντος, τῶν σκυλάκων ἀπολυθέντων ὑπὸ τῶν κυνηγῶν καὶ περιτυχόντων Εὐριπίδῃ, διεσπαράχθη καταβρωθεὶς ὁ ποιητὴς. ἦσαν δὲ ἔκγονοι οἱ σκύλακες τῆς ὑπὸ Θρακῶν ἀναιρεθείσης κυνός, ὅθεν καὶ παροιμία ἐστὶ παρὰ τοῖς Μακεδόσι 'κυνὸς δίκη'.

5 φασὶ δὲ αὐτὸν ἐν Σαλαμίῃ σπῆλαιον κατασκευάσαντα ἀναπνοὴν ἔχον εἰς τὴν θάλασσαν ἐκέῖσε διημερεῖν φεύγοντα τὸν ὄχλον. ὅθεν καὶ ἐκ θαλάσσης λαμβάνει τὰς πλείους τῶν ὁμοιώσεων. σκυθρῶπός δὲ καὶ σύννους καὶ αὐστηρὸς ἐφαίνετο καὶ μισογέλως, καθὰ καὶ Ἀριστοφάνης αὐτὸν αἰτιάται 'στρυφνὸς ἔμοιγε προσειπεῖν [Εὐριπίδης]'. λέγουσι δὲ αὐτὸν γῆμαντα τὴν Μνησίλοχου θυγατέρα Χοιρίλην καὶ νοήσαντα τὴν ἀκολασίαν αὐτῆς γράψαι πρῶτον

τὸ δράμα τὸν Ἰππόλυτον, ἐν ᾧ τὴν ἀναισχυντίαν θριαμβεύει τῶν γυναικῶν, ἔπειτα δὲ αὐτὴν ἀποπέμψασθαι. λέγοντος δὲ τοῦ γήμαντος αὐτὴν ἠσφρονεῖ παρ' ἐμοί' ἄδύστηνος εἶ' ἔφη ἔει [γυναῖκα] δοκεῖς παρ' ᾧ μὲν αὐτὴν σφρονεῖν, παρ' ᾧ δὲ μή'. ἐπιγῆμαι δὲ αὐτὸν δευτέραν, ἣν εὐρῶν ἀκολαστοτέραν προχειροτέρως εἰς τὴν κατὰ τῶν γυναικῶν βλασφημίαν ἔθρασύνετο. αἱ δὲ γυναῖκες ἐβουλήθησαν αὐτὸν κτεῖναι εἰσελθοῦσαι εἰς τὸ σπήλαιον, ἐν ᾧ γράφων διετέλει. διαβάλλεται δὲ ὑπὸ φθόνου ὡς τὸν Κηφισοφῶντα εἶχε συμποιοῦντα αὐτῷ τὰς τραγωδίας. λέγει δὲ καὶ Ἑρμιππος (fr. 73b) Διονύσιον τὸν Σικελίας τύραννον μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ Εὐριπίδου τάλαντον τοῖς κληρονόμοις αὐτοῦ πέμπαντα λαβεῖν τὸ ψαλτήριον καὶ τὴν δέλτον καὶ τὸ γραφεῖον, ἅπερ ἰδόντα κελεῦσαι τοὺς φέροντας ἐν [τῷ] Μουσῶν ἱερῷ ἀναθεῖναι ἐπιγράψαντα τοῖς αὐτοῦ <καὶ> Εὐριπίδου ὀνόμασι. διὸ καὶ ξενοφιλότατον κεκλησθαί φασι διὰ τὸ μάλιστα ὑπὸ ξένων φιλεῖσθαι· ὑπὸ γὰρ Ἀθηναίων ἐφθονεῖτο. μεираκίου δὲ τινος ἀπαιδευτοτέρου στόμα δυσῶδες ἔχειν ὑπὸ φθόνου αὐτὸν εἰπόντος 'εὐφήμει' ἔφη 'μέλιτος καὶ Σειρήνων γλυκύτερον στόμα'.

6 ἔσκωπτε δὲ τὰς γυναῖκας διὰ τῶν ποιημάτων δι' αἰτίαν τοιαύτην. εἶχεν οἰκογενὲς μεираκίον ὀνόματι Κηφισοφῶντα. πρὸς τοῦτον ἐφώρασε τὴν οἰκίαν γυναῖκα ἀτακτοῦσαν. τὸ μὲν οὖν πρῶτον ἀπέτρεπεν ἀμαρτάνειν· ἐπεὶ δ' οὐκ ἔπειθε, κατέλιπεν αὐτῷ τὴν γυναῖκα βουλομένου αὐτὴν ἔχειν τοῦ Κηφισοφῶντος. λέγει οὖν καὶ ὁ Ἀριστοφάνης (fr. 580) ἸΚηφισοφῶν ἄριστε καὶ μελάντατε, σὺ γὰρ συνέζης ὡς τὰ πόλλ' Εὐριπίδῃ καὶ συνεποίεις † ὡς φησι καὶ τὴν μελωδίαν'. λέγουσι δὲ καὶ ὅτι αἱ γυναῖκες διὰ τοὺς ψόγους, οὓς ἐποίει εἰς αὐτὰς διὰ τῶν ποιημάτων, τοῖς Θεσμοφορίοις ἐπέστησαν αὐτῷ βουλόμεναι ἀνελεῖν. ἐφείσαντο δὲ αὐτοῦ πρῶτον μὲν διὰ τὰς Μούσας, ἔπειτα δὲ βεβαιωσαμένου μηκέτι αὐτὰς κακῶς ἐρεῖν. ἐν γοῦν τῇ Μελανίππῃ (fr. 501) περὶ αὐτῶν τάδε φησί· ἴματῃν ἄρ' ἐς γυναῖκας ἐξ ἀνδρῶν ψόγος ψάλλει κενὸν τόξενμα καὶ κακῶς λέγει· αἱ δ' εἶσ' ἀμείνους ἀρσένων, ἐγὼ λέγω' καὶ τὰ ἐξῆς. οὕτω δὲ αὐτὸν Φιλήμων ἠγάπησεν ὡς τολμῆσαι περὶ αὐτοῦ τοιοῦτον εἰπεῖν (fr. 40a) ἴει ταῖς ἀληθείαισιν οἱ τεθηκότες αἴσθησιν εἶχον, ἄνδρες ὡς φασίν τινες, ἀπηγξάμην ἂν ὥστ' ἰδεῖν Εὐριπίδην'.